

رشد و اشتغال فراگیر

رویکردی حامی گروه های کم درآمد در رشد اقتصادی

inclusive growth and employment

a pro-poor approach

**ارغوان فرزین معتمد مشاور اقتصادی برنامه توسعه سازمان ملل متحد
بهمن ۱۳۹۸**

**Arghavan Farzin Motamed, Development Economist UNDP
2nd February 2020**

مفهوم رشد فراگیر

INCLUSIVE GROWTH

سازمان توسعه همکاری های اقتصادی (OECD):

رشد فراگیر نوعی از رشد اقتصادی است که مواهب آن به صورت مناسبی در سراسر جامعه توزیع می شود و فرصت های برابر برای همگان فراهم می آورد.

بانک جهانی (World Bank)

رشد فراگیر که غالبا با عناوینی چون رشد گسترده، رشد مشارکتی و رشد ضد فقر نیز شناخته می شود با این فلسفه مورد توجه قرار گرفته است که کاهش سریع و پایدار فقر مستلزم جنسی از رشد اقتصادی است که به تمامی افراد جامعه امکان مشارکت در ایجاد رشد و نیز بهره مندی از مواهب رشد را بدهد. رویکرد رشد فراگیر، رویکردی نسبتا بلند مدت است که بر اشتغال بهره ور به جای بازتوزیع مستقیم درآمد تاکید می نماید که خود منجر به افزایش درآمد گروه های جامانده از رشد و مواهب اقتصادی می شود. در واقع هدفگذاری جوامع جا مانده از رشد از طریق افزایش ضرایب فزاینده اقتصادی در این جوامع و بنابراین افزایش اثرات رفاهی در بین مردم گزینه ای است که از طریق رویکرد رشد فراگیر قابل حصول است.

مفهوم رشد فراگیر

INCLUSIVE GROWTH

مرکز بین المللی سیاست گذاری برای رشد فراگیر (IPC_IG) :

رشد فراگیر که گاه با عنوان رشد ضد فقر نیز مطرح می شود، متمرکز بر کاهش فقر و نابرابری به صورت همزمان است.

صندوق بین المللی پول (IMF) :

صندوق بین المللی پول بر چارچوب سیاستگذاری در مفهوم رشد فراگیر تاکید دارد و بر تعاملات و ارتباطات مکمل در فضاهای سیاستگذاری توجه دارد به گونه ای که دربرگیرنده راهبردهایی در پرورش بیشتر رویکرد رشد فراگیر شود. اگرچه اجماع جهانی برای تعریف رشد فراگیر وجود ندارد، لیکن آنچه که به صورت مشترک در تعریف این نوع رشد مورد توجه قرار می گیرد، رویکرد توزیع است که از طریق این روش می تواند به ارتقا عدالت کمک نماید . به عبارتی دامنه منافع رشد برای تمام افرادی جامعه گسترده می شود . در واقع رشد زمانی می تواند فراگیر شود که در سطح بالا، پایدار و گسترده در بین تمامی بخش ها به صورت سرانه باشد . همزمان بتواند فقر را کاهش دهد، نابرابری را کاهش دهد، ایجاد اشتغال نماید، شکاف جنسیتی را کاهش دهد و لایه حاکمیت را در راستای این اهداف قدرت بخشد و نیز در برابر تغییرات آب و هوایی و زیست محیطی مسول و پاسخگو باشد.

مفهوم رشد فراگیر

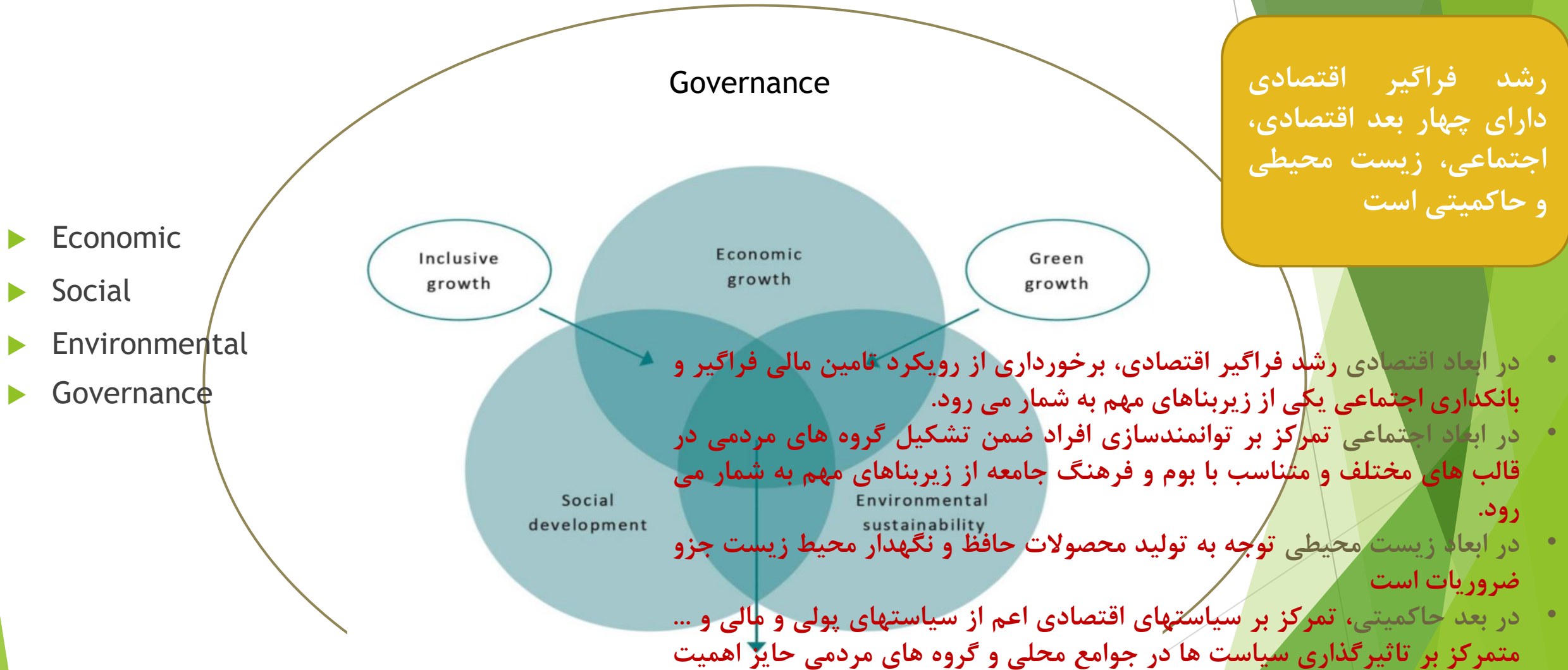
INCLUSIVE GROWTH

سازمان ملل (UNITED NATION):

مفهوم رشد فراگیر به طور عام به جنسی از رشد بر می گردد که بر عدالت تاکید دارد و منافع رشد را برای گستره وسیعی از افراد جامعه متصور می داند. این مفهوم در سالهای اخیر ارزش بیشتری پیدا کرده است، چرا که بیشتر بر مساله فقر شدید و از بین بردن آن توجه داشته است. رشد فراگیر دستیابی به رشد اقتصادی را همراه با کار شایسته، فراهم آوردن فرصت های بهتر برای همگان به ویژه گروه های جامانده از رشد، و توزیع مناسب درآمد و سایر پرداخت ها مورد تاکید قرار میدهد. رشد فراگیر در حالیکه منجر به کاهش فقر می شود، مفهومی گسترده تر نیز دارد و آن اینکه بر نابرابریها و انواع تبعیض در کل جامعه توجه دارد. این تبعیض ها می تواند عدم دسترسی عادلانه به منافع اقتصادی توسط زنان و دختران، معلولان، گروه خاص در تما مناطق و کشورها باشد.

سازمان ملل متحد از سال ۲۰۰۰ اهدافی را برای دستیابی بهتر تمامی مردم به رفاه اقتصادی و اجتماعی مورد اجماع اعضا قرار داده است. در سال ۲۰۰۰ این اهداف که با اهداف هزاره خوانده می شدند؛ ۸ هدف را شامل می شدند که کشورها متعهد شدند تا سال ۲۰۱۵ برای دستیابی به آنها برنامه ریزی نمایند. در سال ۲۰۱۵، این اهداف گسترده تر شد و با عنوان اهداف توسعه پایدار و در ۱۷ هدف اصلی، بیش از ۶۹ هدف فرعی و بیش از ۲۵۰ شاخص تعیین گردید. کشورها عضو متعهد شده اند تا سال ۲۰۳۰ به این اهداف دست یابند. در اهداف توسعه پایدار هدف هشتم به رشد فراگیر اقتصادی و کار شایسته و تامین مالی فراگیر برای همه افراد جامعه اختصاص دارد که همین هدف بسیاری از نهادها و سازمانها در سطح بین المللی و نیز کشوری بر آن داشته تا متناسب با این هدف سیاستگذاری، برنامه ریزی و اقدام نمایند.

ابعاد رشد فراگیر

2: The Sustainable Development Principles: Inclusive Green Economy combines Inclusive Growth with Green Growth to reduce poverty and inequality. The environmental challenges created by cities have become increasingly relevant, because of international concerns about the global environmental problems, which resulted from the Brundtland Report in 1987 and the Rio Earth summit in 1992 about sustainable development.

جمع بندی مفهوم رشد فراگیر

در رشد فراگیر اقتصادی به دلیل سهم بیشتر افراد در فرایند ایجاد رشد، جریانهای پولی در چرخش در بین گروه های مردمی با حجم وسیع تر در جوامع محلی و افزایش مصرف حاصل از درآمد اشتغال های ایجاد شده، ضرایب فزاینده اقتصادی در اقتصاد جوامع محلی افزایش می یابد و در نتیجه :

✓ رشد اقتصادی افزایش می یابد

✓ فقر کاهش می یابد

✓ رکود از بین می رود

✓ به دنبال شکسته شدن قفل رکود، تورم کنترل می شود

✓ به دلیل دسترسی افراد به منابع پولی و هدایت درست منابع، نرخ سود به صورت درونزا کاهش می یابد.

ضرورت حرکت به سمت رشد فراگیر

- ✓ در دو دهه اخیر، دنیا به دستاوردهای بسیاری دست یافته است.
- ✓ تولید ناخالص داخلی سرانه کشورهای با درآمد پایین و متوسط به طور متوسط از سال ۱۹۹۰ بیش از دو برابر شده است.
- ✓ امید به زندگی در کشورهای در حال توسعه از ۶۳.۲ به ۶۸.۶ رسیده است.
- ✓ زنان بیشتری از آموزش های ابتدایی بهره مند شده اند.
- ✓ به طور کلی جهان ثروتمند تر از گذشته شده است.
- در عین حال
- ✓ بیش از ۹۰۰ میلیون نفر در فقر شدید زندگی می کنند
- ✓ بیش از ۲.۱ میلیارد نفر در شرایط آسیب پذیری اجتماعی به سر می برند
- ✓ بیش از ۴.۵ میلیارد نفر از جمعیت جهان از رفاه مورد انتظار اقتصادی و سلامتی مورد انتظار بهره مند نیستند
- ✓ در حالی که رشد اقتصادی وجود داشته است، اما نابرابری درآمدی در کشورها و بین کشورها افزایش یافته و شاید به بیشترین حد خود در طول تاریخ رسیده است.
- ✓ بررسی ۱۱۸ کشور نمونه نشان داده است که نابرابری درآمدی که با ضریب جینی مورد ارزیابی قرار می گیرد در کشورهای با درآمد بالا طی سالهای اخیر ۹ درصد و در کشورها با درآمد کم و متوسط ۱۱ درصد افزایش داشته است.
- ✓ رشد اقتصادی همراه با از بین بردن منابع پایه و طبیعی بوده به گونه ای که بحران های محیط زیستی در حال وقوع است. (UNDP).

پدیده رشد اقتصادی همراه با نابرابری، فقر، بیکاری و ...، ضرورت اصلی برای حرکت به سمت رشد فراگیر در سراسر جهان است.

ضرورت حرکت به سمت تامین مالی فراگیر به عنوان یک بعد از رشد فراگیر

مروری بر تحولات نظام های تامین مالی نشان می دهد که فراگیری مالی در حال گسترش است. در کل دنیا ۵۱۵ میلیون جوان در فاصله سالهای ۲۰۱۴ الی ۲۰۱۷ حساب بانکی باز کرده اند و از خدمات بانکی بهره مند شده اند. این مساله افزایش ۷ درصدی از ۶۲ به ۶۹ را در دسترسی جوانان به حسابها و خدمات بانکی موجب شده است. با این حال حدود ۱.۷ میلیارد نفر از جوانان همچنان بانک پذیر نیستند. زنان در کشورهای در حال توسعه ۹ درصد کمتر از مردان از خدمات و حسابهای بانکی برخوردارند.

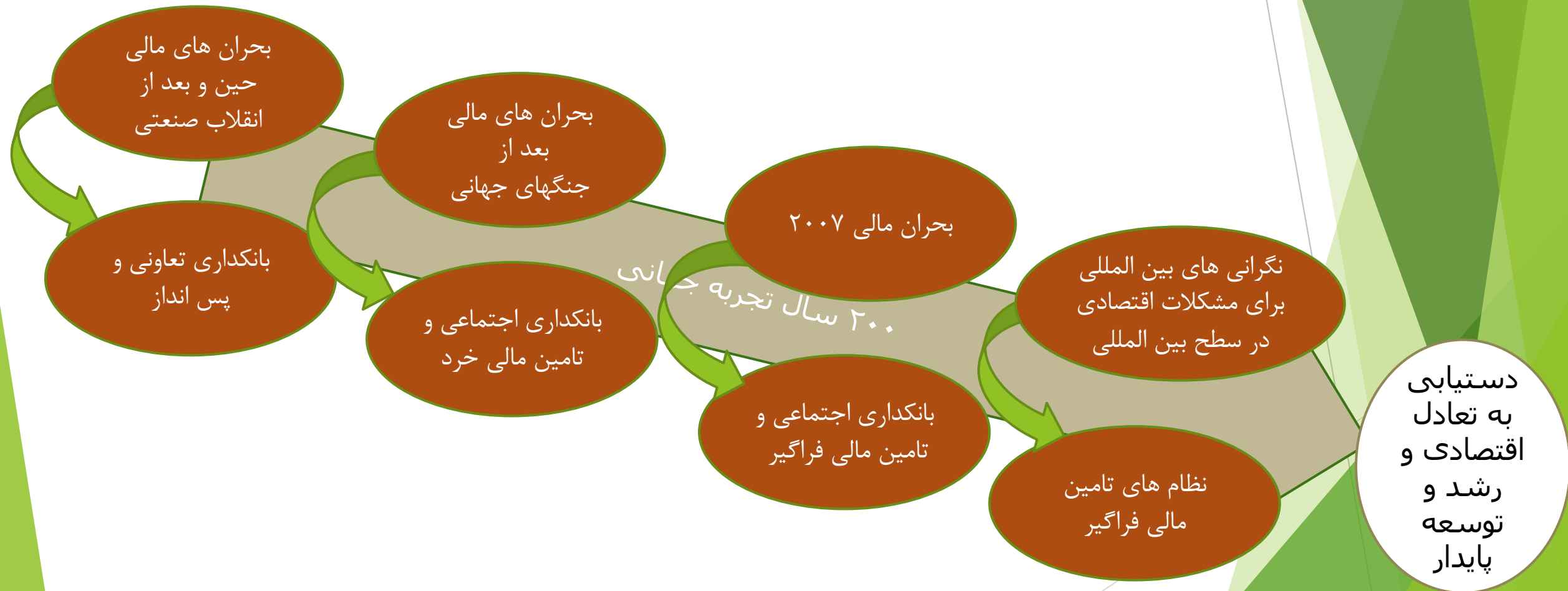
پول الکترونیک در حال رشد سریع به ویژه در کشورهای افریقای است. در کشورهای کم درآمد، نسبت کاربرد حسابهای پول موبایل دو برابر حسابهای بانکی در بین هر ۱۰۰۰ نفر است.

بر اساس مطالعات بانک جهانی، کسب و کارهای کوچک و متوسط به طور غالب از خدمات رسمی بانکی نظیر دریافت وام، سپرده گذاری و ... در موسسات اعتباری محروم هستند. در کشورهای امریکای لاتین و کاراییب، با اینکه ۹۰ درصد بنگاه های کوچک و متوسط از حسابهای بانکی برخوردارند اما کمتر از نیمی از آنان از خدمات وام، خط اعتباری و ... بهره مند هستند.

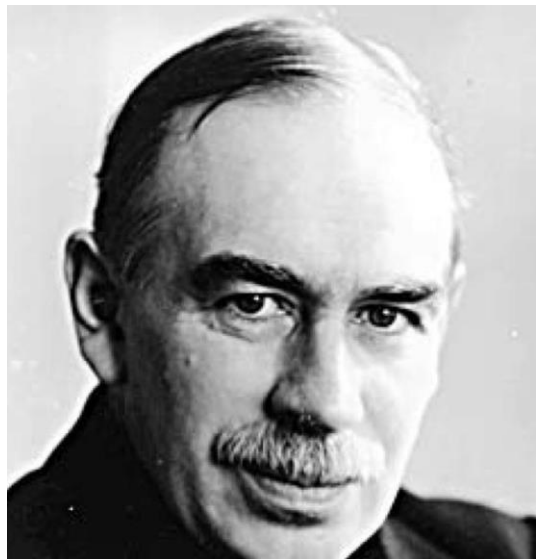
افراد بالای ۶۰ سال در حال پیوستن به دنیای دیجیتال هستند. دو سوم از افراد در سنین بالا در کشورهای در حال توسعه و ۸۵ درصد از ثروتمندان دارای موبایل هستند. اما کمتر از نیمی از این افراد برای انجام خدمات بانکی و پرداختها از موبایل و یا اینترنت استفاده می کنند.

دسترسی اندک افراد کم درآمد و کسب و کارهای کوچک به منابع مالی و خدمات بانکی در بسیاری از کشورهای دنیا سبب شده است که فرصت ایجاد اشتغال های کوچک، درآمدزایی و دستیابی به رشد از پایین به بالا با مشکلات عمده مواجه شود. این پدیده به خصوص در عصر حاضر و با وقوع هر چه بیشتر شکاف طبقاتی در حال افزایش است. از این رو روی آوردن به روش های جدیدی از تامین مالی به ویژه در ۵۰ سال اخیر مورد توجه بانکداران و نیز لایه های حاکمیتی بوده است. از این رو روشهای تامین مالی فراگیر که مبتنی بر پوشش بخش وسیعی از افراد جامعه به ویژه افراد کم درآمد در فرایند رشد اقتصادی است به یک امر مهم و ضروری تبدیل شده است.

تاریخچه بانکداری اجتماعی و تامین مالی فراگیر

مبانی علمی

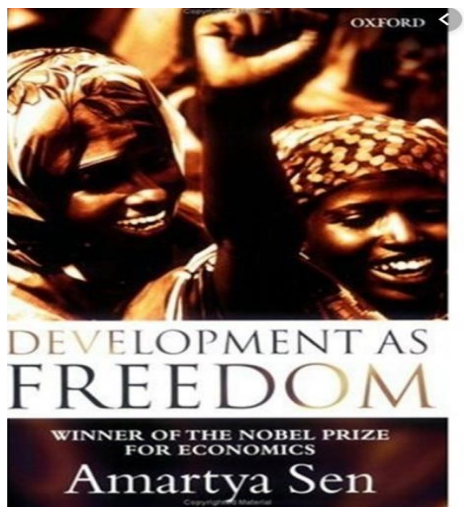
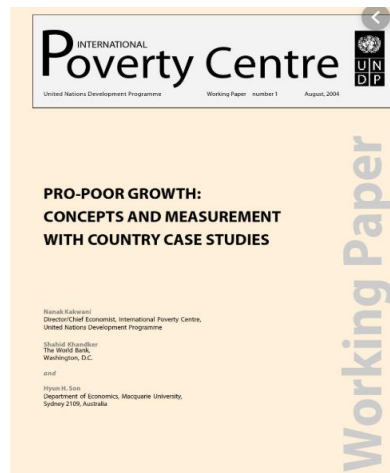
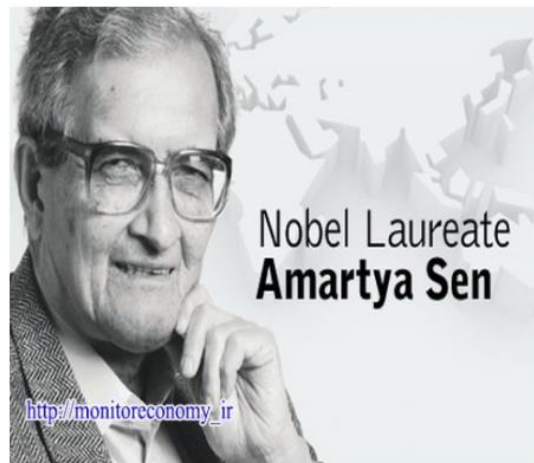
THE COLLECTED WRITINGS OF
JOHN MAYNARD KEYNES

VOLUME VI

A TREATISE ON MONEY

IN TWO VOLUMES

2 THE APPLIED THEORY OF MONEY

بعد از جنگ جهانی دوم، جان مینارد کینز برای اولین بار بحث مداخله دولت را برای حل مشکلات اقتصادی پیش آمده مطرح کرد و به تبیین ارتباط بین بازار پول، بازار کار و سایر بازارها و ارایه راه کار پرداخت

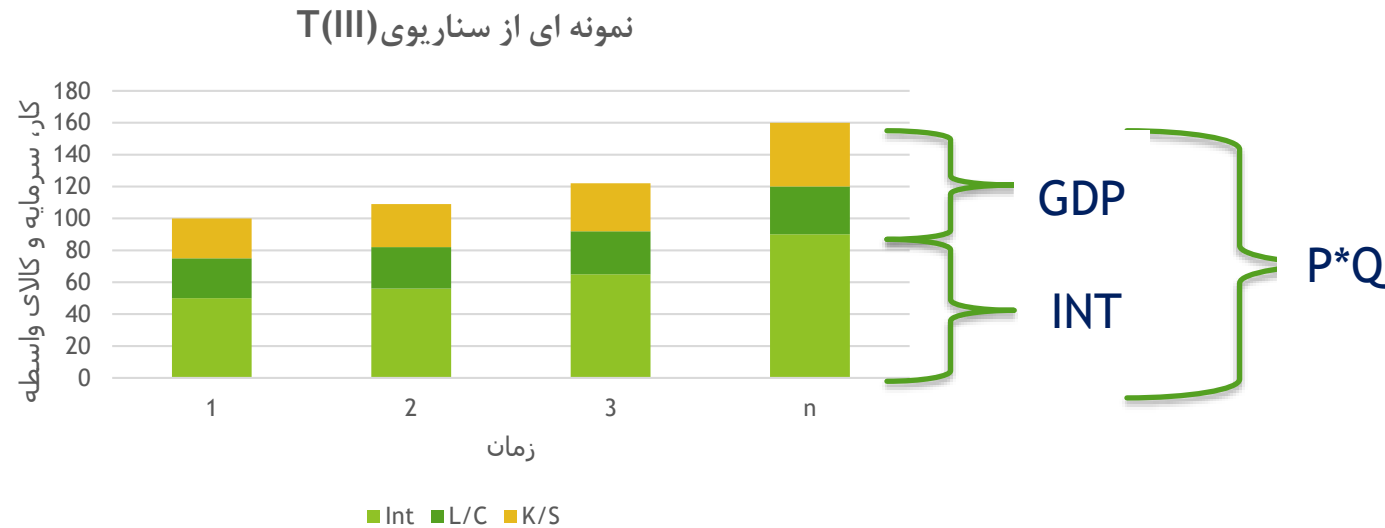
در طول سالهای پس از جنگ دانشمندان بسیاری در علم اقتصاد به مباحث مربوط به رشد و توسعه پرداخته که غالباً از کینز متأثر بوده اند.

آمارتیاسن، کاکوانی و برخی از دانشمندان علم اقتصاد هستند به ویژه در ۵۰ سال اخیر مباحث رشد و توسعه و نقش مشارکت مردم در ضعیف ترین سطح را از طریق تمرکز بر توانمندسازی مردم مورد توجه قرار داده اند.

در مورد الگوهای رشد اقتصادی مباحث بسیاری ارایه شده است و الگوهای متعددی نیز در دوره های مختلف تاریخی پیشنهاد شده است. لیکن آنچه در تمامی این مدل ها مبنای اصلی است، نحوه تعریف ارتباط بین نیروی کار، سرمایه و تکنولوژی های مورد استفاده در این مسیر است.

سناریوهای رشد اقتصادی

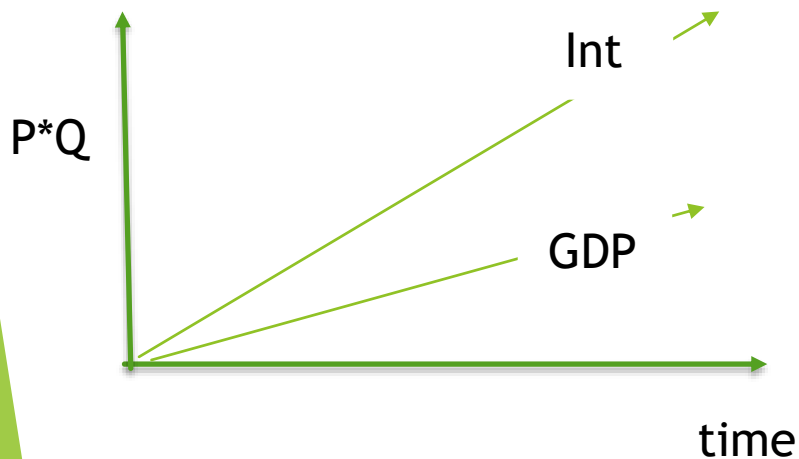
- Type (I): $k/L < 1$
- Type (II): $k/L = 1$
- Type (III): $k/L > 1$

- ✓ در این نوع از رشد نسبت سرمایه به نیروی کار بسیار بالاست
- ✓ برای سرمایه گذاری به دنبال طرح هایی می رویم که نرخ بازدهی بالا داشته باشند
- ✓ وقتی در شرایط دوری از تعادل صرف این نوع سرمایه گذاری نمی تواند اقتصاد را به سمت تعادل که مشروط به اشتغال کامل است ببرد.
- ✓ زیرا نوع سرمایه گذاری مانع از چرخش پول بالا توسط نیروی انسانی می شود و لذا مصرف بالا نمی رود.
- ✓ در این شرایط می بایست راه هایی اعمال شود که پول توسط نیروی انسانی طبقات پایین تر از محل درآمد حاصل از کار بچرخد و منجر به افزایش مصرف شود و نه یارانه

بانکداری اجتماعی و تامین مالی فراگیر، مروری بر مبانی علمی

$$P * Q = GDP + Int$$
$$= (wL + rK) + Int = M * V$$
$$p.+Q.=(GDP+Int).=M.+V.$$

- ✓ نرخ رشد کالاهای واسطه ای در حال حاضر بیش از نرخ رشد تولید ناخالص داخلی است. در نتیجه سود که نسبت کالای واسطه به تولید ناخالص داخلی است مرتب در اقتصاد کم می شود
- ✓ هزینه های بالاسری بالا
- ✓ در واقع سهم سرمایه در رشد بسیار بالا است که باعث می شود اثرات رشد در جامعه منتقل نشود
- ✓ سهم مصرف عموم دهک ها کاهش یابد
- ✓ بیکاری افزایش یابد
- ✓ نرخ بهره بالا رود

بانکداری اجتماعی و تامین مالی فراگیر، مروری بر مبانی علمی

$$P * Q = (w * L + r * K) + Int$$

$$P * Q = (C + S) + Int$$

$$P * Q = GDP + Int$$

$$P * Q = M * V$$

یک معادله پایه در اقتصاد و ارتباط آن با سیاست های پولی

رشد اقتصادی همراه با تعادل و بهبود تمام شاخص ها (رشد فراگیر)

مناثر از سیاست های پولی

صرفا رشد اقتصادی و نه الزاما نزدیک شدن به تعادل اقتصادی و یا بهبود تمام شاخص ها

$$\begin{aligned} P * Q & \longrightarrow \\ &= (w * L + r * K) + Int \\ &= (C + S) + Int \\ &= GDP + Int \\ &= M * V \longrightarrow \end{aligned}$$

ایران

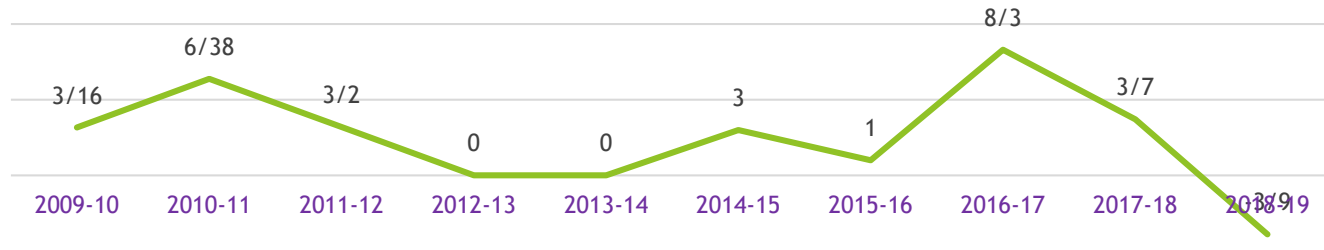
ضرورت بازنگری در الگوهای رشد

چالش های اقتصادی ایران

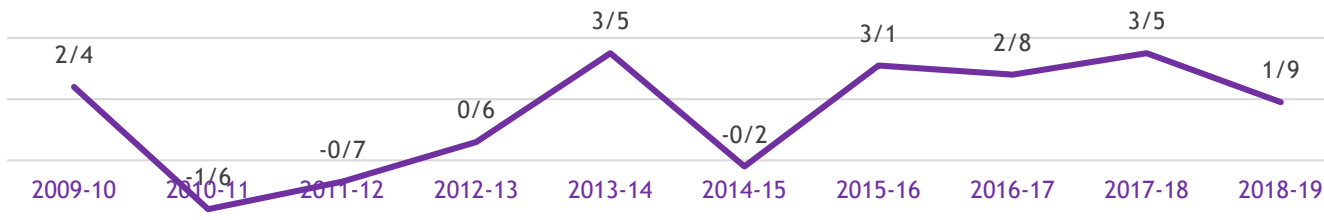
- ▶ در حال حاضر اقتصاد ایران از تعادل بسیار دور است
 - ▶ نشانه های دوری از تعادل در تمام بخش ها مشاهده می شود
 - ▶ تورم، رکود تورمی، فقر و نابرابری، بیکاری و مشکلات پیش آمده در اقتصاد بین الملل به دلیل تحریم های ظالمانه همگی نشانه های دور شدن از تعادل اقتصادی است
 - ▶ در چنین شرایطی و به ویژه با توجه به مشکلات تحریم فروش نفت، حرکت به سمت اقتصاد مقاومتی و انجام مداخلاتی در راستای شکل گیری اقتصاد مقاومتی ضروری است
 - ▶ اقتصاد مقاومتی در واقع به مفهوم درستیابی به نوعی از اقتصاد است که در آن تمام احاد مردم در فرایند رشد اقتصادی سهیم بوده و از منافع رشد بهره مند گردند که این خود به معنای حرکت به سمت رشد فراگیر ضد فقر است
- چالش های اقتصادی ایران در صفحات بعد به تفصیل ارایه شده است.

Context and challenges: Iran's economy at a glance

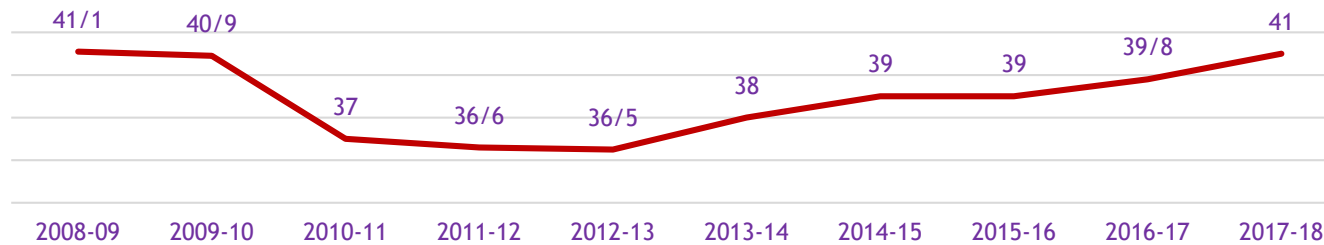
Growth

Job Generation

Inequality - GINI

Opportunity: Inclusive growth,
focus on labour intensive public
investments

رشد اقتصادی ۹۷:
 -۴,۹ با نفت
 -۲,۴ بدون نفت
 کشاورزی: -۱,۵
 صنعت: -۹,۶
 خدمات: ۰,۰۲

دنیای خارج

تحریم ها

تورم: ۳۰

بازار کالا و خدمات

دولت

رکود

تولیدکنندگان

فقر نسبی: ۱۸ الی

۳۵ درصد جامعه ایران زیر خط فقر

خانوار

چالش های مالی
 بانک ها و موسسات اعتباری

بیکاری: ۱۲

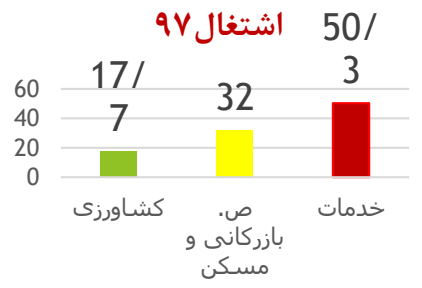
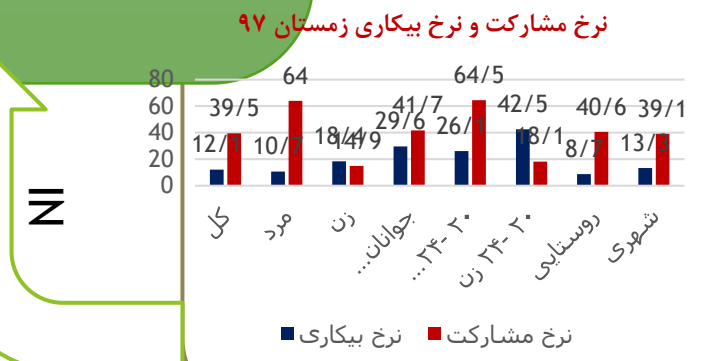
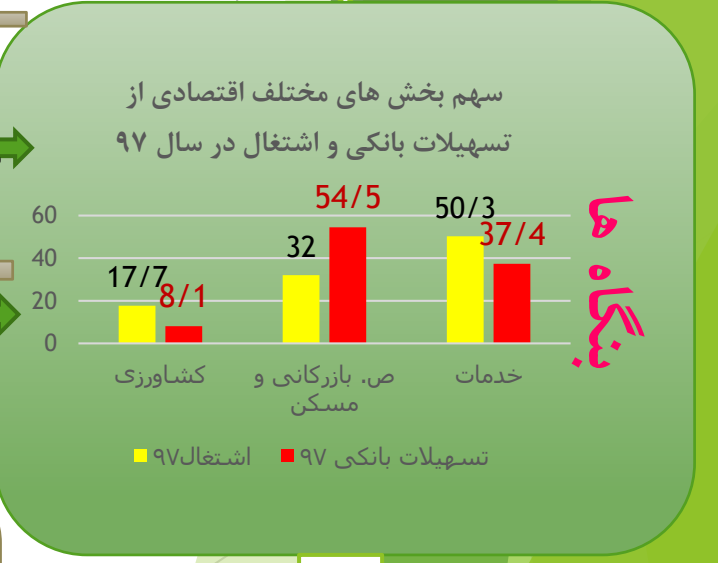
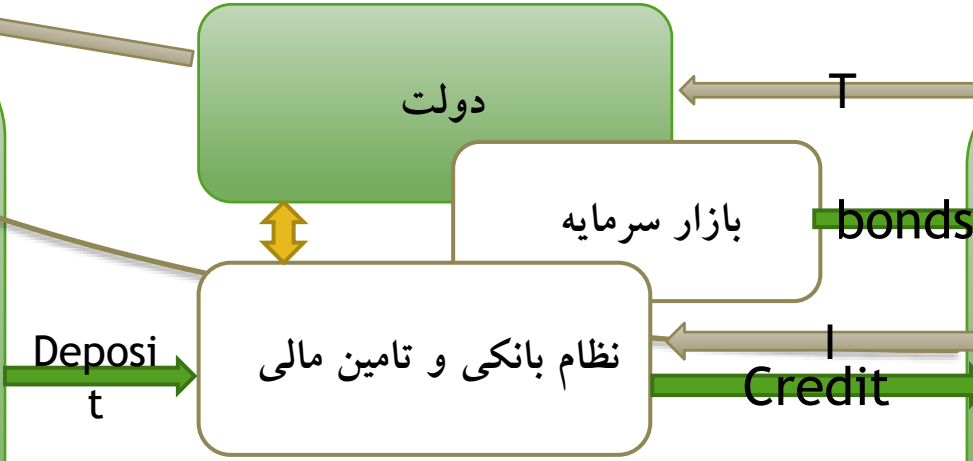
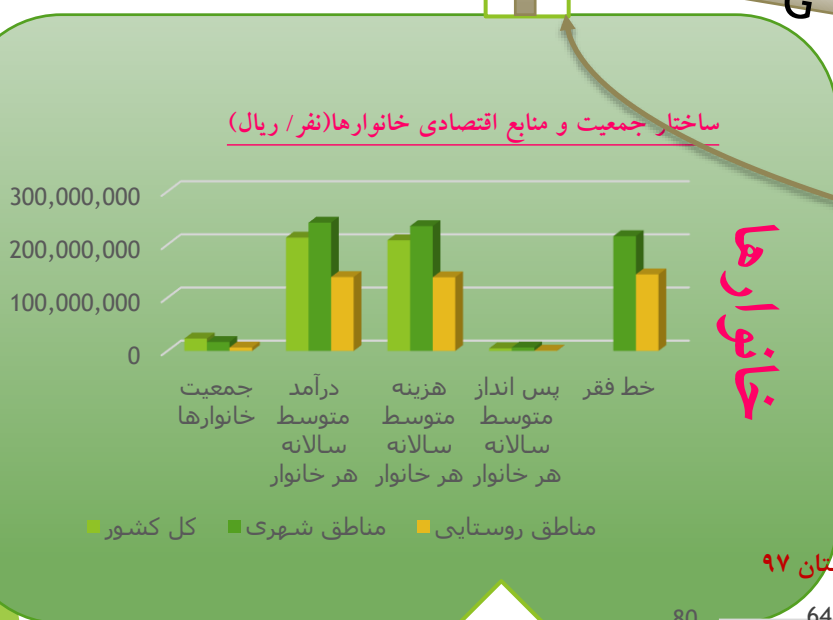
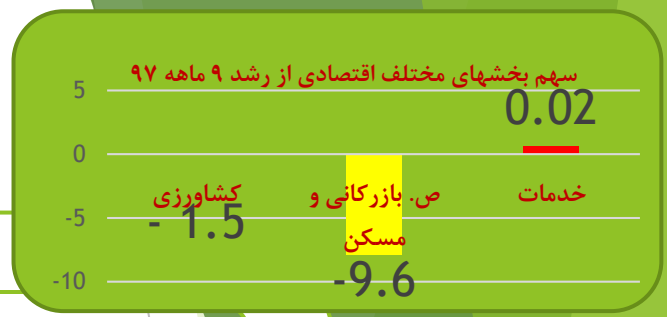
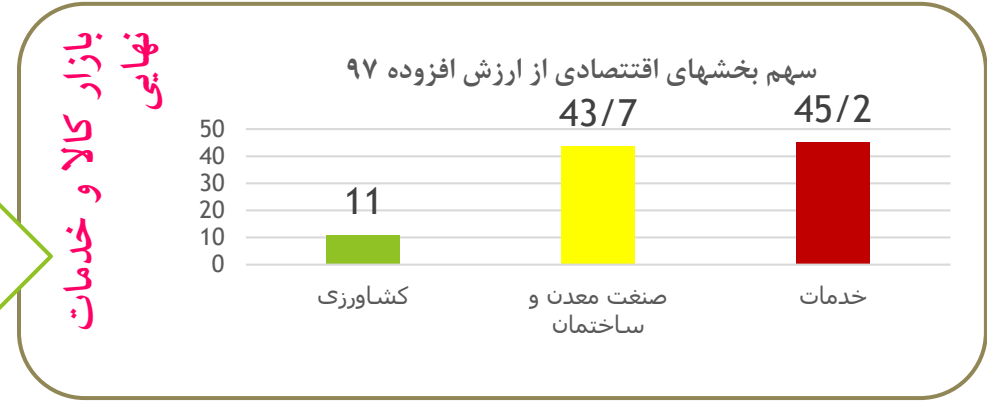
بازار کار و عوامل تولید

- ✓ ضریب جینی: ۰,۳۹۰
- ✓ سهم هشت دهک اول از هزینه ناخالص داخلی: ۵۴ درصد
- ✓ سهم دو دهک آخر از هزینه ناخالص داخلی: ۴۷ درصد
- ✓ خط فقر شهری: تخمین هر نفر یک میلیون تومان در ماه که البته رسمی نیست

- ✓ زیان دهی اکثر بانک ها
- ✓ نرخ سود بالای بانکی
- ✓ دسترسی اندک گروه های فقیر به خدمات بانکی و تامین مالی
- ✓ نوسانات نرخ ارز

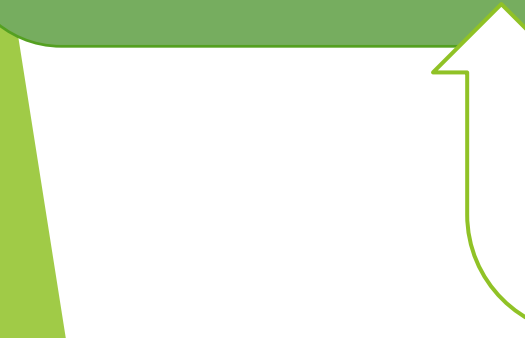
- ✓ نرخ بیکاری: ۹۶: ۱۲,۱
- ✓ نرخ بیکاری زنان: ۲۰,۷
- ✓ نرخ مشارکت: ۳۹,۷
- ✓ نرخ مشارکت زنان: ۱۵
- ✓ نسبت اشتغال: ۳۴,۵
- ✓ نسبت اشتغال زنان: ۱۱,۸
- ✓ جمعیت فعال: ۲۵ میلیون
- ✓ جمعیت فعال زنان: ۴ میلیون و هشتصد
- ✓ جمعیت شاغل: ۲۲ میلیون و نیم
- ✓ جمعیت زنان شاغل: ۳ میلیون و هشتصد

بخش خارجی

بازار عوامل تولید (کار)

AS Payments

چند نکته در مورد شرایط فعلی اقتصاد

در تعادل عمومی قرار نداریم و از تعادل اقتصادی بسیار دور هستیم

نکات مربوط به نظام بانکی

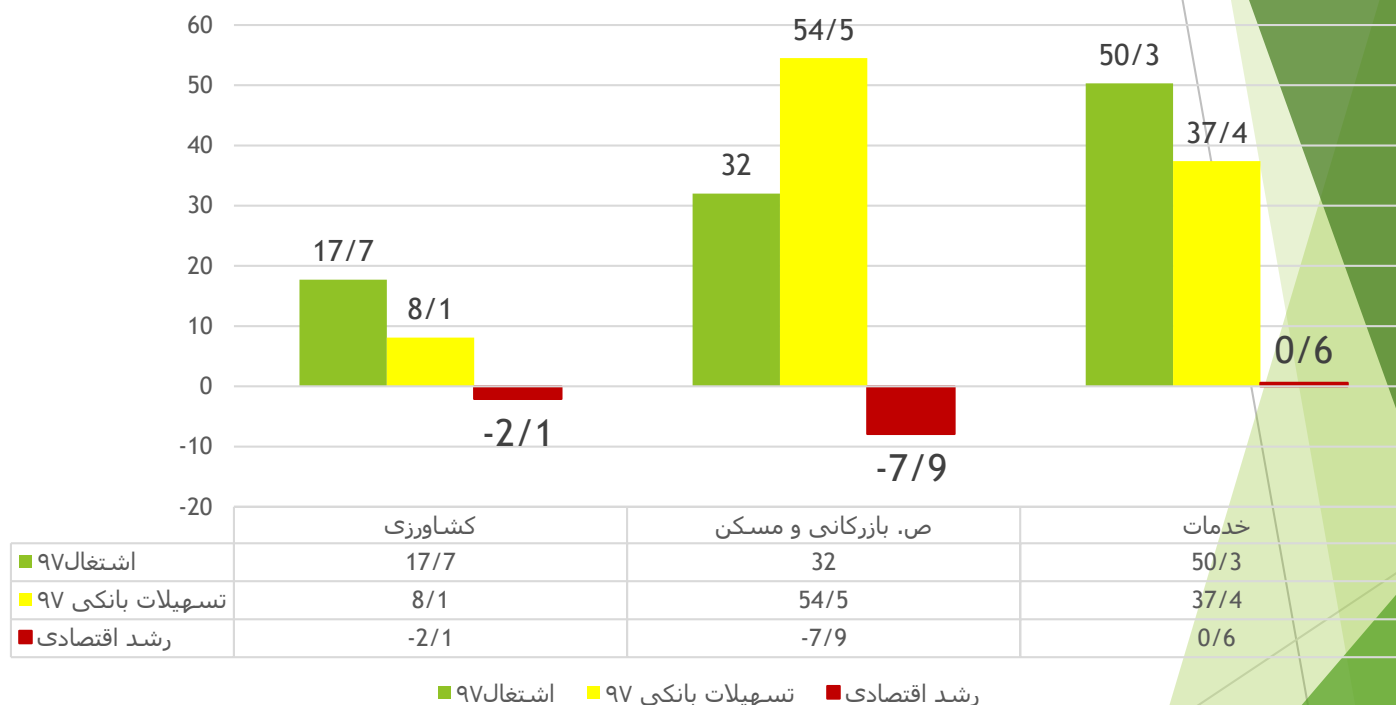
- ▶ نرخ بالای سود بانکی در اقتصاد ایران که عمده دلیل بیکاری نیز است.
- ▶ بخش عمده ای از تامین مالی در نظام بانکی در دو بخش خدمات و مسکن متمرکز است که ریسک افزایش حجم ورود منابع به گردابه‌های پولی را افزایش می دهد.
- ▶ سهم عمده ای از بیکاری شهری طبق بررسی کارشناس ILO، از جنس لوکس است و نیز بیش از ۱۳ درصد جامعه جوان را نیت ها تشکیل می دهند. همین مساله تهدید تمرکز نقدینگی در دست این جمعیت را در گردابه‌های پولی و فعالیت های رانتهی افزایش می دهد.
- ▶ طبق تحقیقات وزارت کار، کمتر از ۱۲ درصد از گروه های کم درآمد به منابع بانکی دسترسی دارند.
- ▶ مقررات، دستور العمل های لازم و سازو کار مناسب برای پوشش بخش وسیعی از گروه های جامعه که بیشتر در دهک ها متوسط و پایین قرار دارند برای استفاده از خدمات بانکی وجود ندارد.
- ▶ فقدان آمار دقیق در مورد میزان دسترسی افراد جامعه به خدمات بانکی و شکاف موجود
- ▶ عدم وجود ساختار های لازم در بدنه بانک مرکزی برای بانکداری برای گروه های کم درآمد و متوسط جامعه
- ▶ عدم تمرکز فعالیت بانک های ویژه با هدف تامین نیاز گروه های کم درآمد و متوسط و نیز برخوردار نبودن از الگوهای خاص این گروه در شیوه های بانکداری در حالیکه این گروه دامنه وسیعی از جمعیت کشور را در بر می گیرد.

بیشترین تزیق منابع در بخش هایی با اشتغال و ارزش افزوده کمتر

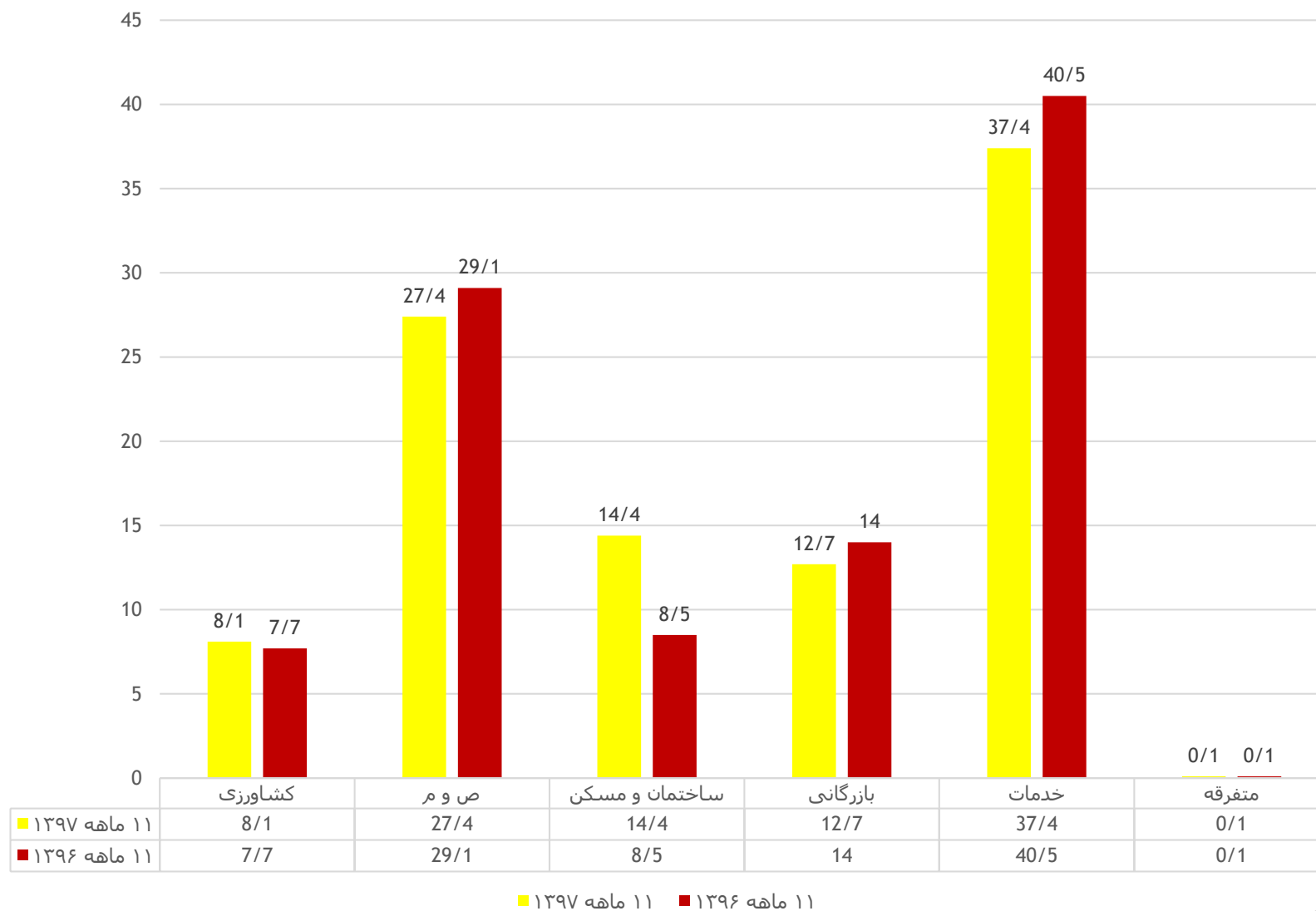
نکات قابل تامل:

- ✓ به نظر می رسد بخشی از رشد منفی در بخش کشاورزی مربوط به صنایع کشاورزی باشد
- ✓ در بخش خدمات شفافیت لازم در مورد میزان خدمات مولد وجود ندارد و به نظر می رسد بخشی از منابع وارد گردابه های پولی می شود
- ✓ در مورد بخش مسکن و بازرگانی نیز فعالیت بانکها بیشتر به سمت بنگاه داری و ایجاد مازاد ارزش افزوده های بالا در عین هزینه های بالاسری بالا، اشتغال های اندک و تمرکز ثروت در دست دهک های بالای درآمدی شده است.

سهم بخشهای مختلف اقتصادی از رشد، تسهیلات بانکی و اشتغال در سال ۹۷ (مرکز آمار ایران)

سهم بخش های مختلف اقتصادی از تسهیلات بانکی

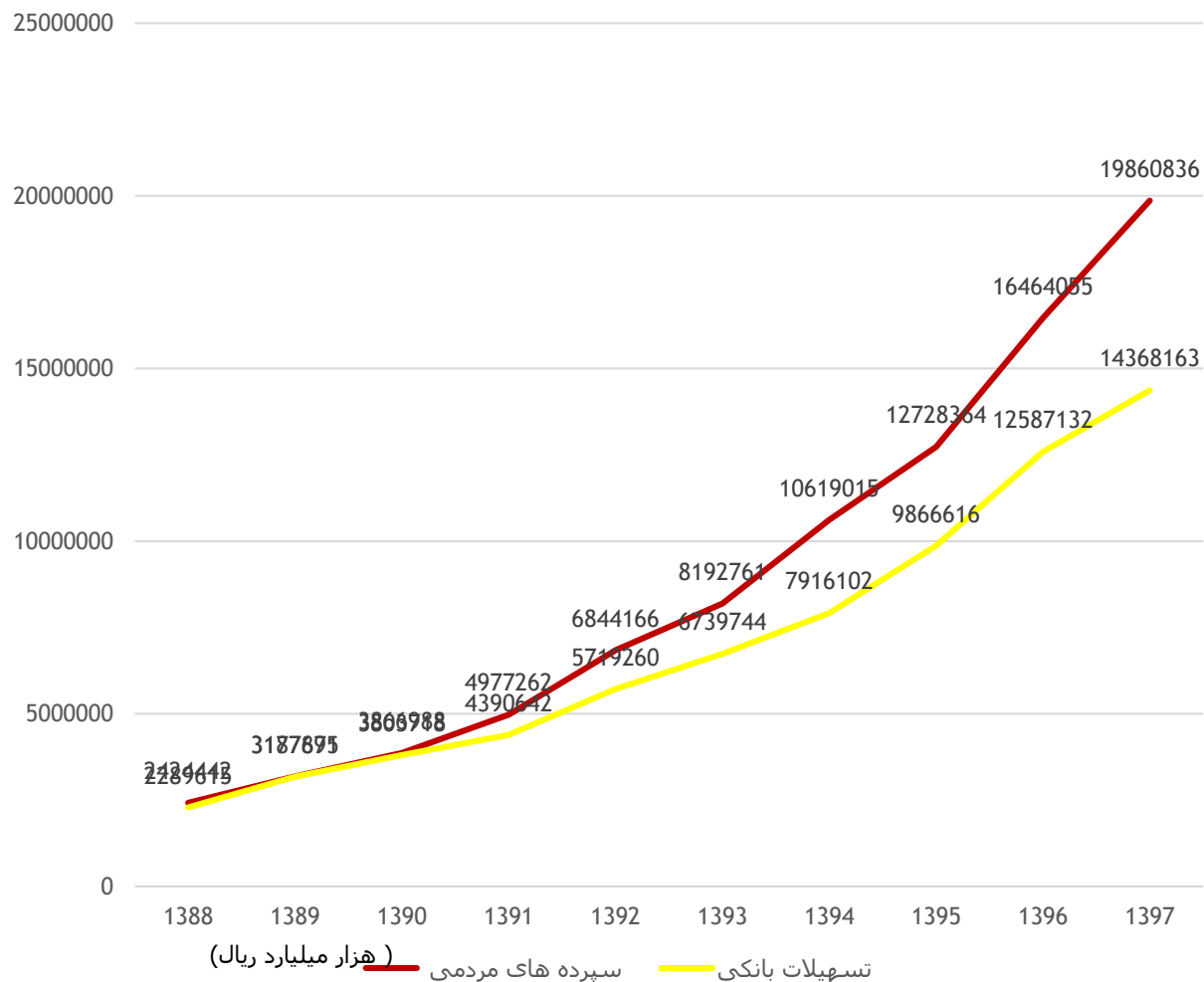

✓ در ۱۱ ماهه سال ۹۷ حدود ۶۰ درصد از تسهیلات اعطایی در بخشهای ص و م، بازرگانی و ساختمان و مسکن پرداخت شده است

✓ حدود ۳۵۳ هزار میلیارد تومان تزریق پول در این سه بخش کلان

✓ رشد در بخش صنعت منفی ۷.۹ بوده است به عبارتی این حجم از تزریق منابع نه تنها منجر به مزاد ارزش افزوده اقتصادی نشده است، بلکه منجر به افت ارزش افزوده خنثی نمودن ارزش افزوده حاصل از نیروی کار به ویژه در بخش خرد شده است.

روند تسهیلات پرداخت شده و سپرده گذاری در نظام بانکی در ۹ ماهه سال ۹۷

- ✓ بیش از ۱۵۰۰ هزار میلیارد تومان پرداخت تسهیلات در نظام بانکی
- ✓ بیش از ۱۹۰۰ هزار میلیارد تومان تجهیز سپرده های مردمی
- ✓ کمتر از ۵۰۰ هزار نفر ایجاد اشتغال
- ✓ تامین حدود یک درصد از رشد اقتصادی توسط اشتغال های جدید ایجاد شده (غالباً خرد و کوچک)
- ✓ از بین رفتن رشد حاصل از اشتغال به دلیل بازدهی پایین سرمایه گذاری های کلان و سرمایه بر

چند نکته در مورد شرایط فعلی اقتصاد

▶ در تعادل عمومی قرار نداریم و از تعادل اقتصادی بسیار دور هستیم

▶ نکات بازار کار (در اشتغال کامل نیستم بنابراین از تعادل به دوریم)

▶ نرخ بیکاری بالای ۱۲ درصد

▶ نرخ بیکاری جوانان بیش از ۲۵ درصد

▶ نرخ بیکاری حدود ۱۹ درصد زنان

▶ بیش از ۵۰ درصد جمعیت در سن کار و بیکاران بدون تحصیلات عالی

▶ بیکاری لوکس در مناطق شهری

▶ بیکاری همراه با فقر و توزیع نامناسب درآمد در مناطق روستایی و شهرستان ها

▶ اشباع نرخ مشارکت مردان در بازه سنی ۳۵ الی ۵۰ سال

▶ اشتغال اشتغال های کم کیفیت توسط مردان

▶ نرخ بالای نیت ها در کشور

چند نکته در مورد شرایط فعلی اقتصاد

▶ در تعادل عمومی قرار نداریم و از تعادل اقتصادی بسیار دور هستیم

▶ نکات بازار کالا و خدمات و فضای تولید کننده

▶ روند فزاینده نرخ تورم

▶ رکود اقتصادی

▶ رکود تورمی

▶ تزریق عمده منابع مالی به بخش مسکن و خدمات (که در بخش خدمات اطلاعات شفافیت از خدمات مولد نیست)

▶ بازدهی نزولی سرمایه گذاری های کلان اقتصادی و عدم ریزش سرمایه گذاری ها در لایه پایین

▶ چولگی فضای کسب و کار به سمت کسب و کارهای خرد و متوسط

چند نکته در مورد شرایط فعلی اقتصاد

- ▶ در تعادل عمومی قرار نداریم و از تعادل اقتصادی بسیار دور هستیم
- ▶ نکات مربوط به بخش خانوار و رفتار مصرف کننده
 - ▶ بین ۱۸ الی ۳۵ درصد از افراد جامعه زیر خط فقر نسبی هستند
 - ▶ پس انداز متوسط خانوارهای ایران بر اساس آمار مرکز آمار ایران کمتر از نیم درصد است.
 - ▶ سهم هزینه های مصرفی ۸ دهک اول جامعه ۵۴ درصد و بقیه مصرف از آن دو دهک بالای جامعه است.
 - ▶ سهم عمده سپرده گذاران بانکی، سپرده گذاران خرد هستند
 - ▶ سهم عمده مردم جامعه و متقاضیان استفاده از خدمات مالی و تسهیلات به این خدمات دسترسی ندارند.

چند نکته در مورد شرایط فعلی اقتصاد

▶ در تعادل عمومی قرار نداریم و از تعادل اقتصادی بسیار دور هستیم

▶ نکات مربوط به فضای بین الملل و ارز

▶ سهم عمده واردات به واردات مواد اولیه اختصاص دارد (بیش از هفتاد درصد)

▶ سیاستهای توسعه روستایی و توسعه مناطق کمتر توسعه یافته بیشتر مبتنی بر ورود صنعت بدان مناطق بوده که وابستگی به واردات مواد اولیه برای تولید را بیشتر و آسیب پذیری اقتصاد منطقه را در برابر یک شوک ارزی بسیار بالا می برد.

▶ ساختار یافتگی برای اتصال فعالیت های اقتصادی خرد و منطقه ای به عرصه بین الملل وجود ندارد.

ضرورت توجه به الگوهای فراگیر و حامی گروه های کم درآمد در رشد اقتصادی

همانطور که اشاره شد اقتصاد ایران از تعادل بسیار دور است و همزمان بیکاری، تورم، رکود، فقر و نابرابری نرخ سود بالا و دسترسی های نامتعادل در نظام پولی و بانکی را تجربه می کند.

معمولا در چنین شرایطی اقتصاد نیازمند جنسی از مداخله دولت و لایه حاکمیتی است که بتواند منجر به رونق اقتصاد در مناطق از طریق افزایش ضرایب فزاینده در اقتصاد و گردش پول حاصل از درآمد کسب و کار شود.

به عبارتی در این شرایط، **سرمایه گذاری های بزرگ نمی تواند ریزش کافی به لایه های پایین اقتصاد داشته باشد** و لذا می بایست از **سیاست های پایین به بالا در کنار سیاست های بالا به پایین** برای نجات اقتصاد از شرایط پیش آمده استفاده نمود

بدین ترتیب ضروری است، **الگوی رشد بهینه مشخص شود** و بر اساس آن **سیاست های پولی مناسب برای باز کردن قفل رکود، تورم، بیکاری و فقر تعیین گردد**

به عبارت ملموس تر می بایست در **کنار برنامه ها و سیاست های فعلی** که بیشتر جنبه کلان دارند، **برنامه های مکمل و ترکیبی** با سیاستگذاری های پایین به بالا اعمال گردد.

فرصت های موجود در ایران اعم از اسناد بالادستی و برنامه های حامی گروه های کم درآمد

- ▶ سند چشم انداز
- ▶ سیاستهای ابلاغی اقتصاد مقاومتی
- ▶ برنامه ششم توسعه اقتصادی – اجتماعی و بودجه ۹۹ و ۱۴۰۰
- ▶ برنامه های حامی گروه های کم درآمد

سند چشم انداز ۱۴۰۴

بند ششم:

دست یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقاء نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به **اشتغال کامل**

سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی

با هدف تأمین رشد پویا و بهبود شاخص‌های مقاومت اقتصادی و دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله، سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با رویکردی جهادی، انعطاف‌پذیر، فرصت‌ساز، **مولد، درون‌زا، پیشرو** و برون‌گرا ابلاغ می‌گردد:

تأمین شرایط و فعال‌سازی کلیه امکانات و منابع مالی و **سرمایه‌های انسانی** و علمی کشور به منظور **توسعه کارآفرینی** و به **حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیتهای اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی و تأکید بر ارتقاء در آمد و نقش طبقات کم‌درآمد و متوسط.**

محور قراردادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، **توانمندسازی نیروی کار**، تقویت **رقابت‌پذیری** اقتصاد، ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استانها و به کارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور.

سهم‌بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید تا مصرف متناسب با نقش آنها در ایجاد ارزش، بویژه با افزایش سهم سرمایه انسانی از طریق ارتقاء آموزش، مهارت، خلاقیت، کارآفرینی و تجربه.

افزایش تولید داخلی نهاده‌ها و کالاهای اساسی (بویژه در اقلام وارداتی)، و اولویت دادن به تولید محصولات و خدمات راهبردی و ایجاد تنوع در مبادی تأمین **کالاهای وارداتی** با هدف کاهش وابستگی به کشورهای محدود و خاص

اصلاح و تقویت همه‌جانبه‌ی نظام مالی کشور با هدف پاسخگویی به نیازهای اقتصاد ملی، ایجاد **ثبات در اقتصاد ملی** و پیشگامی در تقویت بخش واقعی

برنامه ششم توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور

تصویر شاخص های مهم اقتصاد کلان در برنامه ششم توسعه

ردیف	نام شاخص	واحد اندازه گیری	سال پایه ۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۴۰۰	متوسط در برنامه ششم (درصد)
۱	GDP	هزار میلیارد ریال به قیمت ثابت ۱۳۸۳	۲۰۹۵	۲۲۵۶	۳۰۷۸	متوسط رشد سالانه ۸ درصد
۲	تولید سرانه	میلیون ریال به ازای هر نفر به قیمت ثابت ۱۳۸۳	۲۶,۱	۲۷,۸	۳۶,۱	متوسط رشد سالانه ۶,۷
۳	بهره وری کل عوامل تولید	شاخص (۱۰۰ = ۱۳۸۳)	۱۰۰	۱۰۲	۱۱۵	متوسط رشد سالانه ۲,۸
۴	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	هزار میلیارد ریال به قیمت ثابت ۱۳۸۳	۴۴۰	۴۹۵	۱۱۶۰	متوسط رشد سالانه ۲۱,۴
۵	هزینه های مصرفی کل	هزار میلیارد ریال به قیمت ثابت ۱۳۸۳	۱۱۹۷	۱۲۶۳	۱۵۲۴	متوسط رشد سالانه ۵
۶	صادرات غیر نفتی کالا و خدمات (بدون میعانات گازی)	میلیون دلار	۴۲۱۵۰	۴۷۵۸۳	۱۱۲۷۳۹	متوسط رشد سالانه ۲۱,۷
۷	واردات کل	میلیون دلار	۶۹۹۶۷	۸۶۵۵۷	۱۵۲۴۹۷	متوسط رشد سالانه ۱۶,۹
۸	نقدینگی	هزار میلیارد ریال	۱۳۰۰۳	۱۵۶۰۴	۲۸۵۰۸	متوسط رشد سالانه ۱۷
۹	نرخ تورم	درصد	۹,۷	۸,۳	۷,۹	متوسط برنامه ۸,۸
۱۰	نرخ بیکاری	درصد	۱۲,۶	۱۲	۸,۶	متوسط برنامه ۱۰,۲

برنامه های حامی گروه های کم درآمد

برنامه های موجود موجود

در حال حاضر مشخص ترین نهادهایی که به ویژه در مناطق روستایی و کمتر توسعه یافته با استفاده از ظرفیت بسیج جوامع محلی به فعالیت با استفاده از برخی مدل ها مشغول هستند عبارتند از:

۱. **موسسه توانمندسازی، اشتغال، کارآفرینی (تاک)** : مدل بانکداری پیوندی با مشارکت بهزیستی و بانک کشاورزی مشارکت با بانک توسعه تعاون

روش: تمرکز بر شکل دهی گروه های خودیار، توانمندسازی گروه ها، تشکیل صندوق ها، اتصال پس اندازها در قالب حساب به بانک، ارائه تسهیلات در نرخ ترجیحی توسط بانک .

مزیت : وصول بالای ۹۹ درصد، تجهیز پس اندازهای خرد در بانک، چسبندگی پس اندازها، خدمات بیمه ای

برنامه های موجود

۲. **بسیج سازندگی:** هدف گیری مناطق کم برخوردار و روستایی برای ایجاد اشتغال روستایی در قالب تشکیل گروه و تشکیل تعاونی و شناسایی قطب های تولید در هر شهرستان
۳. **بنیاد علوی:** الگو بر اساس توانمندسازی گروه ها است و بانک سینا، بانک عامل است،
۴. **بنیاد برکت:** ورود به صورت توانمندسازی روستاییان است و روشهای از تامین مالی مشارکتی مورد استفاده است.

برنامه های موجود

- ۵. **جهاد کشاورزی** : صندوق های اعتبارات خرد زنان روستایی با روش شکل دهی گروه ها، توانمندسازی، شکل دهی صندوق های خرد، افتتاح حساب در بانک ها، ارایه تسهیلات
- ۶. **ترسیب کربن**: این الگو با استفاده از بسیج جوامع محلی، ایجاد صندوق و شکل دادن کسب و کارهای کوچک شکل گرفته است و ایجاد تعاونی های پشتیبان در این مدل وجود دارد.
- ۷. **کمیته امداد**: برنامه های حمایتی در کنار توان افزایی و برنامه های اقتصادی
- ۸. **بهبهزیستی**: شکل دادن گروه های همیار برای توان افزایی گروه های آسیب پذیر و نیز برنامه های توان افزایی در کنار برنامه های اقتصادی
- ۹. **الگوی روستا- تعاون**: با هدف ساماندهی تعاونی ها در شکل دادن به اشتغال های کوچک و استفاده از منابع اشتغال پایدار روستایی
- ۱۰. **صندوق کارآفرینی امید**: توانمندسازی در قالب گروه و تعیین مزیت های روستاها در حین تامین مالی
- ۱۱. بانک ها و موسسات اعتباری عامل: بانک کشاورزی، صندوق کارآفرینی امید، بانک سینا، بانک توسعه تعاون، بانک رسالت
- ۲۱. سایر برنامه ها
- ۳۱. حدود ۱۰ هزار گروه و صندوق در کشور در قالب برنامه های مختلف در سالهای متمادی شکل گرفته و بیش از ۱۰۰ هزار تعاونی وجود دارد.

خلا های موجود

- همانطور که اشاره شد، در کشور فرصت های بسیار مناسبی اعم از اسناد بالادستی و نیز پروژه های فقرزدایی وجود دارد که می تواند موتور رشد حرکت به سمت رشد فراگیر به شمار رود.
- در عین حال برخی خلا ها نیز وجود دارد که مانع از هم افزایی فرصت های موجود و افزایش ضرایب فزاینده اقتصادی به ویژه در جوامع محلی شده است
- یکی از خلا های جدی در این بخش **عدم وجود نهاد و یا تشکیلات متولی فقرزدا** و رونق بخشی به اقتصاد جوامع محلی به عنوان مکملی در کنار سایر برنامه های اقتصادی است.
- در حال حاضر در خصوص فقر زدایی و اقتصاد روستا، معاونت توسعه روستایی، نهادهای عمومی غیر دولتی نظیر ستاد فرمان امام، سپاه، بسیج و نیز برخی لایه های حاکمیتی نظیر بهزیستی، و ... اقدامات موثری انجام می دهند، لیکن وظایف ایشان حین هم افزایی با یکدیگر تعریف نشده است و به دلیل عدم وجود یک نهاد یا تشکیلات مشخص که می تواند از بین همین نهادها نیز تعریف شود اما با کارکرد برنامه ای برای اتصال حرکت های موجود و نظارت بر آن وجود ندارد. به همین دلیل اثربخشی اقدامات انجام شده به صورت ایستا بوده و برنامه ها و اثر بخشی های پویا وجود ندارد.

خلا های موجود

دیگر خلا موجود که بسیار جدی است، مربوط به **نظام بانکی و تامین مالی کشور** است. در نظام بانکی ما همواره برای حمایت از برنامه های فقرزدایی و اشتغال زایی به راهکار پرداخت وام روی آورده شده است و رقم های بسیار طی سالهای متوالی تزریق شده است، اما در عمل با پدیده رشد بدون اشتغال و یا بدون اشتغال کامل در کشور مواجه بوده ایم.

همین خلا باعث شده است که بسیاری از نهادهای فعال در حوزه فقرزدایی با بانک های ویژه ای در بخش خصوصی به فعالیت در راستای اهداف خود بپردازند که از آن جمله می توان به صندوق کارآفرینی امید، بانک کشاورزی، بانک توسعه تعاون، بانک سینا و بانک رسالت و... اشاره کرد.

تجربه بسیاری از کشورها در کنار مبانی علمی مربوطه نشان می دهد که برخورداری از **یک زیر سیستم بانکی و تامین مالی اجتماعی و فراگیر** با هدف قرار دادن جامعه محلی و افراد در دهک های درآمدی ضعیف تر جامعه بسیار ضروری است.

این درون نظام بانکی و تامین مالی چه در **لایه سیاستگذاری، چه در لایه برنامه ریزی و چه در لایه اجرا** با روش هایی متفاوت از آنچه در حال حاضر در حال وقوع است و به صورت مکمل سیستم بانکی می بایست فعالیت نماید

برای ساختار بخشی به مباحث بانکداری ضروری است یکی از بانکهای مرتبط با موضوع **متولی بانکداری مرکزی** این نوع بانکداری تحت نظارت بانک مرکزی ایران باشد و بانک ها و موسسات اعتباری در مقیاس کوچک و متوسط نظیر بانک توسعه تعاون، صندوق امید و سایر بانک ها و موسسات اعتباری در مقیاس های کوچک به عنوان بانک های متولی بانکداری فراگیر تعریف و بر اساس الگوهای متفاوت از الگوهای کلاسیک اقدام نمایند.

Policy

- ✓ Labor Market Policy (demand & supply)
- ✓ Social Support & Protection
- ✓ Fiscal Policy - Social Budget
- ✓ Monetary Policy (financial inclusion)
- ✓ Trade Policy
- ✓ تدوین سیاستهای بازار کار (طرف عرضه، تقاضا)، درآمدی، تجاری پولی / ماتی و حمایتی - مبتنی بر گروه های کم درآمد و بصورت هم افزا

Policy Making (Macro)

لایه حاکمیت و سیاستگذاری در راستای برنامه های لایه میانی و تقویت ظرفیت اجتماعی در لایه خرد

Programmatic (Meso)

مداخله در لایه برنامه ریزی برای تقویت لایه خرد

Programme S.O.P.

- ✓ Local community/group empowerment
- ✓ Identifying local comparative advantage
- ✓ Financial inclusion and inclusive local banking
- ✓ Market making, marketing and trading
- ✓ دستور العمل های برنامه ریزی اجرایی در لایه میانی و خرد
- ✓ برنامه ریزی نتیجه محور و بودجه ریزی عملیاتی در حوزه های
- ✓ توانمندسازی
- ✓ شناسایی مزیت های نسبی منطقه و محل
- ✓ تامین مالی فراگیر و بانکداری محلی
- ✓ ایجاد بازار، بازاربایی و تجاری سازی

Micro (Social Mobilization and Micro Credit) لایه خرد (بسیج جوامع محلی و اعتبارات خرد)

Economic empowerment and capacity building
توانمندسازی

Local enterprise / development groups
تشکیل گروه های خودیار و توسعه

Micro credit - savings and loans funds
صندوق اعتبارات خرد

Loans for micro businesses
ارایه وام های خرد برای شروع فعالیت عرف منطقه

Support cooperative
ساماندهی تعاونی پشتیبان

Expected Outputs :

- Regional and local job generation ایجاد اشتغال های منطقه ای
- Raising local value added ایجاد ارزش افزوده منطقه ای
- Increased local money circulation تبادلات پولی در منطقه و افزایش مصرف

Expected Impact:

- Decreasing unemployment in rural and deprived areas کاهش نرخ بیکاری
- Poverty reduction کاهش فقر نسبی و مطلق
- Local economic growth رشد اقتصاد منطقه ای
- Synergy and escaping the stagnation trap شکست دادن قفل رکود

با تشکر